

рянский. - М.:Статут,1997. - 848 с.

6. Шама Н.П. Спадковий договір в цивільному праві України: автореф. дис... канд. юрид. наук зі спец. 12.00.03- "цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право" / Н.П. Шама; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. - Львів,2008. — 16 с.

7. Турлуковський Я. Спадковий договір в українському цивільному праві: теорія і практика / Я. Турлуковський // Підприємництво, господарство і право. - 2005. -№ 6. —С. 37-39 .

8. Шевченко О. Заповіт як підстава спадкування Шевченко О. //Підприємництво, господарство і право. 2003. - № 8. — 37 с.

9. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: Монографія / Ю.О. Заїка. - К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. — 394с.

УДК 349.3

Терещенко А. Л., к.ю.н., доцент кафедри цивільного, господарського та кримінального права Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»

Правове регулювання права інвалідів на освіту

Стаття присвячена дослідженню особливостей правового регулювання права інвалідів на освіту. В роботі проаналізовані норми національного законодавства та міжнародно-правових актів у сфері соціального захисту інвалідів. З'ясовно, що право інвалідів на вищу освіту — це факультативне право таких осіб за власною ініціативою вимагати від держави і суспільства забезпечити їм умови для інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах, які належно обладнані для такої освіти, за вибором студента при фінансуванні за рахунок держави чи публічних фондів.

Ключові слова: інвалід, інклюзивна освіта, право на освіту, правовий та соціальний захист.

Статья посвящена исследованию особенностей правового регулирования права инвалидов на образование. В работе проанализированы нормы национального законодательства и международно-правовых актов в сфере социальной защиты инвалидов. Установлено, что право инвалидов на высшее образование - это факультативное право таких лиц по собственной инициативе требовать от государства и общества обеспечить им условия для инклюзивного образования в высших учебных заведениях, которые должным образом оборудованы для такого образования, по выбору студента при финансировании за счет государства или публичных фондов.

Ключевые слова: инвалид, инклюзивное образование, право на образование, правовая и социальная защита.

The article investigates peculiarities of legal regulation of the rights of persons with disabilities to education. This paper analyzes domestic law and international legal document in the sphere of social protection of disabilities. The author came to the conclusion that the right of persons with disabilities to higher education - is an optional right to such persons on its own initiative to require the state and society give them conditions for inclusive education in higher educational institutions are properly equipped for such education chosen by the student in funding from public or public funds.

Key words: disability, inclusive education, the right to education, legal and social protection.

Актуальність теми. Забезпечення права осіб з особливими потребами на вищу освіту в умовах сьогодення стає нагальною необхідністю, як для таких осіб так і для суспільства в цілому. Якісна вища освіта для таких осіб є невід'ємним чинником правової демократичної держави. Без забезпечення рівності прав осіб з особливими потребами з громадянами, які такого статусу не мають, неможливо досягти соціальну справедливість у суспільстві.

Стан наукового дослідження. Правовим проблемам щодо реалізації права осіб з особливими потребами на вищу освіту приділяли свою увагу деякі вітчизняні

вчені: О.В.Бабак, О.В. Кобильченко, І.М. Кутузова, В.Е. Рябчикова, Н.М. Маліновська, Н.О. Мирошніченко, Ю.О.Мазур, Г.Ф. Нікуліна, С.В. Пасічніченко, І.В. Таланчук, П.М. Таланчук проте вони досліджували зазначену тематику в рамках здебільшого соціального захисту інвалідів. Метою роботи стало з'ясування особливостей правового регулювання реалізації права осіб з особливими потребами на освіту, зокрема, на вищу.

Виклад основного матеріалу. У статті 53 Конституції України зазначається, що кожен має право на освіту, держава забезпечує доступність і безоплатність вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання [1].

Скупі коментарі про те, що система освіти ще не достатньо адаптована для включення людей з інвалідністю вміщують у себе велику кількість проблем, починаючи від архітектурної доступності навчальних закладів, відсутності належних навчальних програм, підготовлених фахівців і тому подібне, закінчуючи проблемою готовності суспільства. До речі, щодо останнього, то у цьому сенсі держава майже не здійснює просвітницької роботи, яка є чи не єдиним способом на вирішення цієї проблеми [2].

На погляд І.М. Кутузової та І.А. Болдіні з 1950-х років в світі почала розвиватися концепція інтеграції інвалідів у звичайне суспільство, і особливий акцент був зроблений на створення доступного середовища, можливість отримання освіти та професійної підготовки. Конвенція про права інвалідів, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 13 грудня 2006 року і вступила в силу 3 травня 2008 року, стала базовим документом в цій області. Одночасно з Конвенцією прийнятий та набув чинності Факультативний Протокол до неї. З набуттям чинності Конвенції був заснований Комітет з прав інвалідів - орган нагляду за виконанням Конвенції, уповноважений розглядати доповіді держав-учасниць Конвенції, виносити по них пропозиції та загальні рекомендації, а також розглядати повідомлення про порушення Конвенції державами-учасницями Протоколу [3, с. 52].

На думку В.Е. Рябчикової, з початком ХХІ століття людство вступило в принципово новий етап свого розвитку. Для нього характерні загальноцивілізаційні тенденції, які впливають і надалі відчутно впливатимуть на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства. А саме глобалізація суспільного розвитку, перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій, модернізацію економічного, культурного та соціального життя, зміну масштабів структури світової економіки, посилення трудової мобільності людей, стрімкий розвиток ринку праці, зміни міжнародних стандартів [4, с. 68].

Інвалідність як соціальне явище притаманне кожній державі. Понад 650 мільйонів людей в усьому світі живуть з інвалідністю. За офіційною інформацією Міністерства соціальної політики України, чисельність інвалідів в Україні на сьогодні складає 2,628 млн. осіб, тобто кожен 18-тий українець є інвалідом. Ці дані свідчать про гостроту та поширеність проблеми інвалідності [2].

Інвалідність визначається за проявами захворювання, які перешкоджають виконанню професійної роботи і набули сталого характеру. Групи інвалідності встановлюють медико-соціальні експертні комісії (МСЕК). Налічується три групи інвалідності: I (перша) — особа потребує постійного стороннього догляду, допомоги або нагляду; II (друга) — особа непрацездатна, проте не потребує постійного стороннього догляду, допомоги або нагляду; III (третья) — працездатність особи значно знижена. МСЕК приймає рішення про групу інвалідності особи після встановлення її причин, від чого залежить розмір пенсії та надання певних пільг [5].

В юриспруденції розрізняють такі причини інвалідності: загальне захворювання

(інвалідність не пов'язана з трудовою діяльністю); професійне захворювання; трудове каліцтво; ураження; контузія; набуті під час виконання військових обов'язків, або захворювання, пов'язане з перебуванням на фронті; каліцтво, отримане внаслідок нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням військового обов'язку, або захворювання, не пов'язане з перебуванням на фронті [6, с. 159-161].

В науковій літературі зазначено, що існує чотири моделі інвалідності: медична, соціальна, політико-правова та культурного плюралізму. В основу медичної моделі в кінці XIX століття було покладено постулати консервативної теорії «інвалідизму»: 1) люди з обмеженими можливостями; 2) здорові люди є здібнішими від людей з обмеженими можливостями; 3) здорові люди мають контролювати ресурси і життя людей з обмеженими можливостями. Вона розглядає інвалідність, як особисту проблему індивіда, тобто обмежені можливості розглядаються в контексті взаємозв'язку між певною людиною та її недугою [6 – 10].

Однак, все більше вчених і практиків соціального забезпечення інвалідів схиляються до точки зору, що категорія інвалідність має вживатись тільки щодо осіб, які практично не можуть працювати. А стосовно інших осіб, які мають певні вади здоров'я, але теоретично можуть бути залучені до соціально корисної праці доцільно вживати категорію «особа з особливими потребами». Тим самим, підкреслюючи, що суспільство має забезпечити для цієї людини особливі заходи (потреби), щодо створення їй умов щоб вона своєю працею забезпечувала себе самостійно.

В цьому контексті, як стверджує В.Е. Рябчикова держава визнала право інвалідів на повноцінну участь у суспільному житті та проводить роботу з їх адаптації. Існують спеціальні програми, які полегшують участь людей з обмеженими можливостями. Абсолютно різні потреби у слабovidячих і слабочуючих, тих, у кого вражена нервова система, і тих, хто прикутий до інвалідного крісла [4, с. 74]. Далі вона зазначає, що «інвалідність – не вирок». Люди з обмеженими можливостями можуть займатися творчістю, спілкуватися з друзями, отримувати знання нарівні з усіма. Дійсно, це так. Інвалідам повинна надаватися допомога з боку держави, міської влади та суспільства [4, с. 74].

Тим самим, слід акцентувати увагу, що слово «інвалід» в даний час все частіше замінюється на «людина з обмеженими можливостями». Тим не менш, цей усталений термін часто вживається в пресі та публікаціях, а також в нормативних і законодавчих актах, у тому числі в офіційних матеріалах ООН.

До сьогодні в Україні немає єдиного терміна стосовно осіб, котрі мають психічні та фізичні відхилення у здоров'ї. У ЗМІ та у спеціальній літературі вживаються паралельно різні поняття: інвалід; особа з обмеженими функціональними можливостями; люди з обмеженою дієздатністю; люди з особливими потребами; особи з вадами розвитку [5].

На думку Н.О. Мірошніченко змістом політико-правової моделі поводження з особами з обмеженими можливостями є наступний підхід до вирішення проблем інвалідності: рівні права людини, яка має інвалідність на участь у всіх аспектах життя суспільства. Ці права мають бути закріплені законодавчо, реалізовані через стандартизацію положень і правил в усіх сферах життєдіяльності людини з обмеженими можливостями. Також вона у своїх творах виокремлює модель культурного плюралізму та толерантності. Якщо говорити про толерантність в узагальнюючому плані, то слід підкреслити, що вона – виразник якості культури (моральної, правової, політичної) кожного суспільства, кожного громадянина, незважаючи на вік, стать, етнічну, расову або релігійну належність. Толерантність може мати різні форми: особисту, суспільну

(відображення у моралі, суспільній психології, свідомості), державну (відображення у законодавстві, політичній практиці) [10, с. 61].

Такі моделі мають виокремлюється в законодавчих та нормативно-правових актах держави, документах громадських інституцій за права інвалідів, вона базується на принципах філософії незалежного життя та толерантного ставлення до людей з обмеженими функціональними можливостями [11, с.120].

Україна, як і кожна інша держава, намагається створити умови для забезпечення соціальної захищеності даної категорії осіб, зокрема створює їм необхідні умови для індивідуального розвитку, реалізації їх творчих й виробничих можливостей й здібностей шляхом надання соціальної допомоги і запровадження відповідних державних програм, які враховують їх особливі потреби, сприяють подоланню перешкод на шляху реалізації прав інвалідів на охорону здоров'я, працю, освіту, професійне навчання, житлові та інші соціально – економічні права.

В цьому аспекті проводиться послідовну політику переходу від медичної до соціальної моделі інвалідності; створення умов для інтеграції інвалідів до активного суспільного життя; підвищення державних гарантій у досягненні вищих соціальних стандартів у матеріальному забезпеченні інвалідів; створення безперешкодного середовища для інвалідів; забезпечення активної взаємодії державних органів та громадських організацій інвалідів; забезпечення активної взаємодії державних органів та громадських організацій інвалідів у розв'язанні проблем інвалідів [10, с. 61].

При цьому, в центрі уваги має тепер вже не інвалідність, а сама людина з особливими потребами, яка має бути здатною, наскільки це можливо, самостійно жити в суспільстві. Тому, досить влучно зазначає в своїх роботах В.С. Маренець, важлива та потрібна гармонізація українського соціального законодавства відповідно до визначених в конвенції норм і стандартів. Адже наближення та інтеграція України до Європейського Союзу передбачає проведення активної соціальної політики, що має на меті соціальний розвиток суспільства, його соціальної сфери, досягнення європейських соціальних стандартів, такого соціального середовища, яке б гарантувало реалізацію соціальних прав для всього населення та забезпечувало якість його життя, в тому числі осіб з порушенням слуху, а також інших інвалідів, оскільки створюється особливий соціальний парадокс: особи з інвалідністю мають більше прав та одночасно менше реальних можливостей для їх реалізації. Для цього потрібна послідовна соціальна політика захисту прав осіб з порушенням слуху, а також на наш погляд і інших інвалідів, яка повинна носити системний характер та проводитися на усіх можливих рівнях [12].

Відповідно до зазначеного провідним чинником взаємодії суспільства і особи з особливими потребами має стати інклюзія (від англ. inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі, і насамперед тих, які мають труднощі у фізичному розвитку. Вона вимагає розроблення і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в освітньому процесі і суспільному житті. При інклюзії всі зацікавлені сторони повинні брати активну участь для отримання бажаного результату.

Тим самим, при інклюзивному підході провідним чинником забезпечення прав осіб з особливими потребами має стати суб'єктивний чинник, коли така особа прагне до праці, а суспільство забезпечує їх особливі (достатні) умови для неї

Інклюзивна освіта – це процес інтеграції, тобто включення дітей, що потребують корекції розвитку, до навчально-виховного процесу в умовах загальноосвітніх навчальних

закладів. Наша країна робить перші кроки у сфері інклюзивної освіти. Забезпечення права на освіту людей з інвалідністю — є однією із найбільш чітких проблем в Україні [13,14].

При правовому регулюванні освітніх відносин, що випливають з права на освіту, нерозривно пов'язані свобода освіти і право на освіту, вони мають розглядатися як взаємодоповнюючі принципи. У зв'язку з цим слід максимально чітко і однозначно встановлювати межі регулювання та відповідальності державної участі в галузі освіти. Від реалізації права на освіту залежить повнота здійснення інших прав і свобод, а в кінцевому підсумку — якість життя сучасної людини. Право на освіту тісно взаємопов'язано з принципом свободи освіти, що суттєво доповнює і розширює його зміст як соціального права і права людської солідарності [15, с. 64].

Освіта повинна дозволити інвалідам: досягнути найвищого рівня особистого розвитку; прагнути вчитися в залежності від своєї інвалідності та з допомогою технічних засобів; змиритися з своєю інвалідністю й придбати необхідну кваліфікацію для подолання перед ними перешкод.

Право на освіту в сучасному суспільстві ґрунтується на юридичному підтвердженні і гарантуванні права особистості на повну реалізацію своїх здібностей і самореалізацію через відповідну освіту.

Однак, розвиток інклюзивної освіти в цей час в Україні — це вузол проблем і суперечностей, вирішення яких потребує спеціальних заходів комплексного характеру. Варто відзначити й те, що в Україні система інклюзії має зовсім невеликий досвід. Хоча останнім часом відслідковується тенденція активізації громадських організацій, покликаних підтримати і об'єднати під своїм крилом усіх, хто потребує захисту [13].

Висновок Отже, право осіб з особливими потребами на вищу освіту — це факультативне право таких осіб за власною ініціативою вимагати від держави і суспільства забезпечити їм умови для інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах, які належно обладнанні для такої освіти, за вибором студента при фінансуванні за рахунок держави чи публічних фондів.

Нормативне регулювання отримання вищої освіти особами з особливими потребами базується на міжнародних і вітчизняних нормативно-правових актах:

Конвенція про права інвалідів, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 13 грудня 2006 року і вступила в силу 3 травня 2008 року, стала базовим документом в цій сфері. Одночасно з Конвенцією прийнятий та набув чинності Факультативний Протокол до неї

Нвідповідно до положень Конституції України та інших законів України у сфері соціального захисту інвалідів влада зобов'язана створювати інвалідам умови для доступу до об'єктів соціальної інфраструктури: житловим будівлям, місцям відпочинку, спортивним спорудам, культурним та іншим закладам, створювати умови для безперешкодного користування суспільним транспортом, засобами зв'язку та інформації.

Зокрема у ст. 3 Закону України «Про освіту», що має назву «Право громадян України на освіту» зазначається, що громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин. Це право забезпечується: розгалуженою мережею навчальних закладів, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти; відкритим характером навчальних закладів, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина; різними формами навчання - очною, вечірньою, заочною,

екстернатом, а також педагогічним патронажем.

У ст. 17 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» міститься інформація про те, що реабілітаційний процес включає багато складових, серед яких освіта, професійна орієнтація, сприяння в працевлаштуванні, виробнича адаптація і серед яких освіта, звичайно, поряд з іншими складовими, займає, на нашу думку, не останнє місце.

Ст. 21 та 22 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів України» визначають, що держава гарантує інвалідам дошкільне виховання, здобуття освіти на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям. Професійна підготовка або перепідготовка інвалідів здійснюється з урахуванням медичних показань і протипоказань для наступної трудової діяльності. Вибір форм і методів професійної підготовки провадиться згідно з висновками медико-соціальної експертизи. При навчанні, професійній підготовці або перепідготовці інвалідів поряд із загальними допускається застосування альтернативних форм навчання.

За інших рівних умов переважне право на зарахування до вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та професійно-технічних навчальних закладів мають інваліди та діти з малозабезпечених сімей, у яких: обидва батьки є інвалідами; один з батьків - інвалід, а інший помер; одинока матір з числа інвалідів; батько - інвалід, який виховує дитину без матері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Національна асамблея інвалідів України: [Електронний ресурс] / Всеукраїнське громадське політичне об'єднання — 16 грудня 2011. — Режим доступу : <http://naiu.org.ua/news/188-sogodni-na-dni-pro-petrovshchini-blizko-1000-studentiv-invalidiv-otrimuyut-vishchu-osvitu> — Назва з екрану.
3. Кутузова І.М. Професійне навчання осіб з особливими освітніми потребами / І.М. Кутузова, І.А. Болдіні // Професійна освіта інвалідів, осіб з особливими потребами у професійно-технічних навчальних закладах (щомісячний методичний веб-журнал) — 2011. — випуск 2 — С. 40-52.
4. Рябчикова В.Е. Кодекси спілкування з інвалідами, особами з обмеженими можливостями / В.Е. Рябчикова // Професійна освіта інвалідів, осіб з особливими потребами у професійно-технічних навчальних закладах щомісячний методичний веб-журнал — 2011. — випуск 2 — С. 69-79.
5. Создание комплексной системы внедрения инклюзивного обучения для преподавателей средних и высших учебных заведений: [Електронний ресурс] / Развитие гражданского общества — 31 січня 2013. — Режим доступу : <http://naiu.org.ua/news/news-naiu/878-sozdanie-kompleksnoj-sistemy-vnedreniya-inklyuzivnogo-obucheniya-dlya-prepodavatelej-srednikh-i-vyshshikh-uchebnykh-zavedenij>.
6. Таланчук І.В. Історичні аспекти правового розвитку соціального захисту інвалідів / І.В. Таланчук // Молодь: освіта, наука, духовність (Тези доповідей, Частина III): IX Всеукраїнська наукова конференція студентів і молодих вчених — Київ: Університет «Україна», 2012. — С. 159-161.
7. Кобильченко В.В. Соціально-психологічні основи розвитку та корекції особистості підлітка в нормі і при патології зору: монографія / В.В. Кобильченко — К. Освіта України, 2010. — 550 с.
8. Юридичні терміни. Тлумачний словник / [Гончаренко В. Г., Андрушко П. П., Базова Т. П., Орлюк О. П. і ін.]; за ред. В. Г. Гончаренка. — [2-ге видання, стереотипне]. — К. : Либідь, 2004. — 320 с.
9. Все про соціальну роботу : [Навчальний енциклопедичний словник — довідник] / За науковою ред. д.с.н., професора В.М. Пічі. Вид. 2-ге виправлене, перероблене та доповнене. — Львів: «Новий Світ-2000», 2013. — 616 с.
10. Методичний посібник з організації професійного навчання за робітничими професіями та його соціально-психологічного супроводу в умовах центрів професійної реабілітації інвалідів / [Бабак О.В., Маліновська Н.М., Мирошніченко Н.О., Мазур Ю.О. та ін.]; за заг. редакцією М.Л. Авраменка — К. :

«Університет «Україна», 2006. — 112 с.

11. Особа з вадами здоров'я в сучасному суспільстві / [Чабан О.П., Сторяненко О.В., Яремчук Г.А та інші] / під ред. О.М. Дікової — Фаворської. — монографія. — Житомир: Приватне підприємство «ДЖІНІВЕСТ», 2010. — 666 с.

12. Маринець В.С. Нормативно-правові засади формування правового становища осіб з порушенням слуху в Україні: дис. ... кандидата юридичних наук 12.00.01 / Вікторія Сергіївна Маринець. — К., 2012. — 193 с.

13. Створення комплексної системи запровадження інклюзивної освіти для викладачів середніх і ВНЗ: [Електронний ресурс] / Семінар — 2 серпня 2012. — Режим доступу : <http://naiu.org.ua/news/news-naiu/878-sozdanie-kompleksnoj-sistemy-vnedreniya-inklyuzivnogo-obucheniya-dlya-prepodavatelej-srednikh-i-vyshshikh-uchebnykh-zavedenij>

14. Таланчук І.В. Історичні аспекти правового розвитку соціального захисту інвалідів / І.В. Таланчук // Молодь: освіта, наука, духовність (Тези доповідей, Частина ІІІ): ІХ Всеукраїнська наукова конференція студентів і молодих вчених — Київ: Університет «Україна», 2012. — С. 159-161.

15. Про становище інвалідів в Україні: національна доповідь (Міністерство праці та соціальної політики України, Державна установа науково-дослідний інститут соціально-трудолив відносин Мінпраці України) — К. : 2008, — 200 с.

16. Конвенція про права інвалідів (неофіційний переклад) резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106, прийнята на 61-й сесії Генеральної Асамблеї ООН — 48 с.

УДК 340.12

Подольак-Богачек Е. Б., аспірант кафедри адміністративного права та процесу, фінансового і інформаційного права Львівського університету бізнесу та права

Засади відображення явища корупції у джерелах політико-правової думки Античної Індії

Викладено узагальнення щодо соціально-правової оцінки проявів корупції, її тенденцій, що є характерними для античного етапу процесів право- та державотворення в парадигмі політико-правових процесів в Індії, розглянуто питання формування ефективної антикорупційної системи у окреслений період розвитку правової науки. Визначено особливості організації соціально-правового буття стародавньої Індії на засадах симбіозу філософської думки та релігійних постулатів.

Ключові слова: корупція, прояви, протидія, соціально-правовий аспект, профілактика.

Изложены обобщения относительно социально-правовой оценки проявлений коррупции, ее тенденций, характерных для античного этапа процессов становления права и государства как самостоятельных институтов в парадигме политико-правовых процессов в Индии, рассмотрены вопросы формирования эффективной антикоррупционной системы в означенный период развития правовой науки. Определены особенности организации социально-правового бытия древней Индии на основе симбиоза философской мысли и религиозных постулатов.

Ключевые слова: коррупция, проявления, противодействие, социально-правовой аспект, профилактика.

In this article the generalizations on social legal estimates of corruption, trends that represent antic state of legal sphere, addresses to the social and economic consequences of corruption in society has been analyzed and the basic direction of counteraction to this negative phenomenon were underlined.

The characteristics of the social and legal life of Ancient India were determined by total domination of philosophical and religious spheres over traditional forms of modern states governance that ensure proper implementation of control